

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Vniuersa Theologia Scholastica, Speculatiua, Practica

Ad methodum S. Thomæ, quatuor Tomis comprehensa

Tanner, Adam

Ingolstadii, 1626

Dubium I. An cœlum & terra primo die, an potius ante primum diem sint
creata.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72856](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72856)

lam esse posse controuersiam. Constat enim primum diem creationis (quo nimirum celum & terra, adeoque ut dicitur quæst. seq. tora mundi substantia fuit creata) fuisse dominicum; cum dies ab eo septimus fuerit dies sabbati, ut patet ex Genes. 2. v. 2. Idque proficitur Ecclesia in illo Hymno; *Primo die mundum, quo mundus exstat conditus.*

24 Sed quoniam anni tempore seu mense mundus fuerit conditus, non omnino certum est. Gerardus Mercator in sua Chronolog. putat, mundum fuisse conditum in æstate, mense Iunio. Sed est noua & improbabilis sententia; nulloque fundamento solidonitur. Nimirum quia Genes. 8. legitur, mense vndecimo columbam fuisse reuersam ad arcam; cum ramo oliuæ virentibus folijs: quasi tunc primum germinauerit oliuæ arbor; quod iuxta Plinium libro 16. c. 25. fieri solet mense Maio. Sed nec probatur, mensem illum dictum fuisse vndecimum; potius à creatione mundi, quam ab initio diluuij; aut ab Anno sexcentesimo ætatis Noë; nec virentia folia oliuæ soli Maio, sed toti anni tempori conueniunt.

25 Secundò igitur Abulenſis & Lyratus in cap. 1. Genes. putant, mundum conditum initio autumnum, adeoque mense Septembri. Sed nituntur itidem incertis coniecturis, & consequentijs. Vt, quia ante legem per Moysen promulgatam, Hebræi numerarunt initium Anni à Septembri, iuxta Hieronymum in cap. 1. Ezech. quod tamen ob aliam causam facile fieri potuit, ut mox dicitur. Item, quod Exod. 23. eiusdem mensis tempus vocatur. *Exitus Anni*, quod tamen potius ob fructus eo tem-

porè perfectè collectos & reconditos, dictum erat, ut colligitur ex eodem loco, & Exodi 34. Denique quod tunc fructus arborum fuerint maturi; Genes. 1. & 3. cum tamen in omni sententia, hac in re peculiare quid diuina virtute interuenerit; eo quod nunquam naturaliter omnes plantæ & arbores, in eodem terræ climate, simul fructus ferre soleant; quod tamen tunc accidisse ex Genes. 1. versu 11. & capite 2. versu 9. colligitur.

26 Verior igitur, & cæteris anteferenda est communis sententia Patrum, mundum fuisse productum in vere (iuxta Clima terræ Palestinæ) circa æquinoctium vernum, & secundam hodiernam computationem, mense Martio, ut pluribus Pererius Genes. 1. versu 11. & Valentia quæstione 3. punct. 3. Molina disp. 14. Tum quia tunc etiam terra naturaliter germinare solet. Tum quia vix naturalius principium anni constitui potest, quam æquinoctium vernum, saltem in nostro hemisphærio, ob eandem causam. Tum quia eo tempore etiam alia præcipua Dei opera sunt peracta, ut liberatio populi ex Ægypto, Incarnatio, Mors & Resurrectio Christi, &c. Denique valde verisimile est, SS. Patres id per traditionem accepisse; quod ita speciatim tradunt Athanasius q. 17. ad Antioch. Gregorius Nazianzenus orat. de noua dom. Cyrillus Hierosolymitanus catech. 114. Theodoretus quæst. 72. in Exod. Ambrosius lib. 1. Hexaem. capite 4. Leo serm. 9. de pass. Dom. Isidorus libro 5. Etymol. capite 8. Beda libro de rat. temp. capite 40. & consentit Virgilius libro 2. Georg. post. med.

QVÆSTIO II.

De opere primæ diei, nimirum celo, terra, luce.

S. Thomas I. p. q. 66. & 67.

Absoluetur hæc quæstio sex dubitationibus. I. An celum & terra primo die; an potius ante primum diem sint creata. II. Quid celi & terra nomine significetur; an non solum celum Empyreum; sed etiam omne corpus celeste, omniaque elementa; adeoque totus mundus corporeus quoad essentiam. III. Qualis lux; & quo spatio primi diei sit producta; an post tenebras; & quis finis & usus eius lucis. IV. Ex qua materia celum constet. V. An celum sit animatum. VI. An sit natura sua corpus generabile & corruptibile.

DVBIVM I.

An celum & terra primo die; an potius ante primum diem sint creata.

S. Thom. I. p. q. 66. aa. 4.

1 **E**Narrationem Creationis Mundi Moyses Genes. primo, versu primo, his verbis orditur. *In principio creauit Deus celum & terram.* Vbi voculam, *In principio*, inter alia significata, propriè significare, in principio temporis, quæstione præcedenti dubio quarto, dictum est. Creationem autem propriè accipi, diximus ibidem dubio primo,

Cæli verò nomen et si latè quandoque omne corpus sublime diaphanum, terræ & aquæ superius significet; ipsumque adeò etiam aërem comprehendat, iuxta Scripturam, quæ & *catarrhas celi*, Genes. capite 7. versu vndecimo, & sæpe alias *volucres*, seu *volatilia celi* nominat, Genes. 1. versu 30. Genes. 9. versu secundo, Psalmo 8. versu 9. Ieremix 7. versu 33.

Matth.

Matth. 6. vers. 26. & cap. 8. vers. 10. &c. in disputatione tamen de celo à Theologis & Philosophis sumitur pressius, pro corpore non subleuari, sed elementis omnibus superiori, quod à concavo luna sursum magnis spatij protenditur; quodque siue à calando, quasi stellis exlatum, siue à celando dicitur, quod totam naturam inferiorem integraliter ambiat, & in se ac sua continentia claudat, ut post Ambrosium in Hexameron notarunt Beda expositor. in Genes. & Sanctus Thomas, seu quisquis est author postillæ in Genesim.

2 Quibus positis, dubium est, quandonam cælum, quod in principio dicitur creatum, fuerit productum; an primum die creationis secundo, quando productum est firmamentum; an vero aliquo instanti, ipsius primi diei, quo creata ibidem lux dicitur; an potius in aliquo instanti antecedente; ita ut tempus aliquod saltem breue, inter instans creationis cæli & terræ, & ipsum initium primi diei intercesserit; cælumque adeo & terra, non in aliquo sex dierum creationis, sed tempore antecedente fuerint producta.

3 Et non desunt graues quidam authores, qui asserunt. Moysen per illa verba, *In principio creauit Deus cælum & terram*, non significasse certum aliquod opus, ante cætera opera productum, sed summam duntaxat eorum omnium, quæ postea sex dierum spatio à Deo facta speciatim narrantur, retulisse. Ita Cyrillus Alexandrinus contra Iulianum lib. 2. Burgenis Add. 1. in Genes. Sreuchus in Cosmopœia. Eandem interpretationem inter alias habent etiam Augustinus lib. 12. Confess. cap. 17. & S. Thomas 1. p. q. 68. a. 3. ex S. Chrysolomo. Ex qua doctrina necessario sequitur, cælum non fuisse opus primæ diei, sed secundæ, quando factum est firmamentum, cui simul etiam cæli nomen impositum.

4 Secundo docent alij, cælum & terram, fuisse creata tempore diem primum antecedente; ita ut inter eorundem creationem, & primi diei initium, aliquod saltem breue tempus intercesserit. Ita præter Augustinum libro 12. Confess. capite octauo, aperte sentiunt Alensis p. 2. quæst. 44. memb. 4. S. Thomas in 2. dist. 12. Aureolus in 2. d. 14. q. 2. art. 2. Tostatus in Genes. Carthusianus ibidem. Perterius ibid. n. 4. Gregorius de Valencia tom. 1. disp. 5. quæst. 3. punct. 1. Ascanius Martinengus Gloss. lit. ad c. 1. Genes. circa verba illa, *In principio*, qui pro eadem sententia adducit omnes SS. Patres & Scriptores, qui tenebras ante lucem constituisse, cum Mose existimant, ut & eos, qui primò compactum chaos volunt, & post sex dies perfectum & venustatum; speciatim Clementem Romanum, Irenæum, Tertullianum, Gregorium Nazianzenum, Nyssenum, Basilium, Ambrosium, Chrysolomum, Theodoretum, Damascenum, Gennadium, Acatium, Diodorum, Strabum, Hugonem, Bedam, Aleuinum, Rabanum, Isidorum, Magistrum, Sanctum Thomam, Bonauenturam, omnesque, ut inquit, Iuniores: imò pagina 81. ait, omnium Græcorum ac etiam Latinorum Patrum esse sententiam, quod à primo momento, quo Deus ex nihilo cælum & terram condidit, ad primæ diei initium, quo lux emanauit, & diei primæ exordium dedit, tempus decurrerit.

5 Argumenta huius sententiæ sunt ista. Primum

sumitur à communi sensu Patrum & Doctorum, ut paulò antea dictum.

Secundum: quia dies prima non coepit ante lucem creatam; cum ipsa lux in primo instanti primi diei creata, ut nonnulli Patres dicunt, initium dederit primo diei; nec verò sine luce dies esse possit; iuxta illud Genes. 1. versu 5. *Appellauitque lucem diem*: & tamen ante lucem creatam constat, tenebras fuisse super faciem abyssi, cælo utique & terra iam creata, Genes. 1. v. 2.

Tertium. Quia alias prima dies non constaret præcisè viginti quatuor horis, æqualiter in lucis & tenebrarum tempus diuisis, sed pluribus. Nam ut colligitur ex illis verbis Gen. 1. v. 5. *Factumque est vespere & mane dies unus*, dies primus, ut & ceteri deinceps subsequentes, prius habuerunt vesperum, quam mane, & in ipso mane fuerunt completi: hoc autem fieri non potuit, nisi dies coeperit ab oriente luce, quæ paulatim, horis utique duodecim, ad horizontem accedens, vesperum; & deinde totidem horis alterum terræ hemispherium obiens, mane constituerit.

Quartum. Ante lucem, eiusque motum, non fuit tempus: ergo nec dies. Antecedens probatur; quia non fuit motus, cuius siue mensura, siue duratio est tempus.

6 Tertia sententia est, cælum vnà cum terra fuisse creatum, ipso primo die, seu in instanti inchoante primum diem creationis. Idem sentit aperte Ambrosius lib. 2. Hex. c. 1. vbi ait: *Diem primum, vel potius unum, ut posuimus, absoluiimus; in quo condidimus cælum, terram creatam, aquarum exundantiam, circumfusum aerem; discretionem factam lucis acque tenebrarum, Dei omnipotentis, & Domini nostri Iesu Christi, & spiritus quoque sancti operatione cognouimus.*

Et Damascenus libro 2. fid. Orth. capite decimo. Terra, inquit; quatuor elementorum unum est, sicum & frigidum, grauissimum & immobile à DEO ex nihilo ad esse prima die deductum. In principio enim, inquit, fecit Deus cælum & terram, cuius sedem & basin nullus homo dicere valuit.

Item Procopius in Genes. *Primus dies*, inquit, dignitate reliquos sequentes longe antest. Nam in illo, quæ nunquam fuerant, suam creationem sumpserunt diuinitus. Ceteris diebus nihil effecit, cuius seminaria non in primo die sparsisset.

Item Alcuinus lib. 1. Diuin. Offic. tit. de die sancto siue Dominico: *Apparet autem*, inquit, *hunc diem etiam in sacris Scripturis esse solennem. Ipse est enim dies primus seculi, in quo formata sunt elementa mundi, in ipso creata sunt Angeli, &c.*

Idem tuentur Beda libro de sex dierum creatione, Petrus Comestor Histor. Eccles. capite 3. & Caietanus in Genes. 1. vbi ait: *Illudmet instans, quod fuit principium temporis, mensurans creationem cæli & terræ, fuit instans initiatuum diei primæ artificialis.* Item Molina 1. p. de opere sex dierum disp. 7. §. Hic autem, pro absurdo habet, Deum ante primum, atque adeo ante omnem diem, creasse cælum & terram.

7 Vtramque sententiam posteriolem, velut probabilem referunt Tostatus in Genes. Bonauentura in 2. d. 12. a. 2. q. 1. Egidius 1. p. Hexa. c. 22. Dionysius Carthusianus in Gen. c. 10.

Differunt tamen hi Authores inter se. Nam aliqui dicunt, simul ac in eodem instanti temporis,

quod

quod fuit initium primi diei, creatum fuisse non solum coelum & terram, sed etiam ipsam lucem. Ita præter Augustinum, Beda, Comestor, Caietanus: Item Bonaventura & Toftatus pro vna sententia. Alii vero docent, eodem quidem die primo, sed non eodem instanti creatam fuisse lucem.

8 Assertio I. Illis verbis Moysis, *In principio creavit Deus caelum & terram*, designatur certum & peculiare opus diuinum, ante cætera creationis opera factum; ita vt coelum illud, vna cum terra, creatum sit à Deo, ante opus secundæ diei, ipsumq; diem secundum. Ita communis, & iure dixerim certa sententia omnium cæterorum scriptorum, quos post primam sententiam retulimus. Et colligitur aperte ex contextu Moysis, qui cum dixisset Gen. 1. *In principio creavit Deus caelum & terram*, mox subiungit v. 2. *Terra autem erat inanis, & vacua, & tenebrae erant super faciem abyssi; & Spiritus Dei ferebatur super aquas.* Vnde manifeste sequitur, terram, de qua prius mentionem fecerat, iam tunc productam fuisse antequam nimirum lux produceretur, ceteraque fierent, quæ postea à Deo facta Moyses narrauit: Alioquin terram dixisset Moyses vacuum, antequam esset producta; nec explicari etiam posset, quanam fuerit illa *facies abyssi*, aut quanam aqua, super quas *Spiritus Dei ferebatur*, si non ante lucem, coelum & terra fuissent à Deo creata.

9 Quam rem acute etiam pluribus expendit Tertullianus lib. 6. cont. Hermogenem cap. 26. *Nobis autem, inquit, vnus Deus, & vna est terra, quam in principio fecit Deus.* Cuius ordinem incipiens scriptura decurrere, primo factam eam edicit; dehinc qualitatem ipsius edisserit: sicut & caelum primo factum professa; in principio profecit Deus caelum: dehinc dispositionem eius superinducit; Et separauit inter aquam, quæ erat infra firmamentum, & quæ super firmamentum; & vocauit Deus firmamentum caelum, ipsum quod in primordio fecerat. Proinde & de homine, Et fecit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit illum; dehinc qualiter fecerit, reddidit, Et finxit Deus hominem de limo terræ; & stauit in faciem eius statum vitæ, & factus est homo in animam vitam. Et utique sic decet narrationem inire; primo præfari, postea prosequi, nominare, deinde describere. Alioquin vanum, seius rei, cuius nullam præmiserat rationem, id est, materia, nec ipsum quidem nomen, subito formam & habitum promulgauit; ante enarrat, qualis esset; ostendit figuram deformari, nomen abscondit. At quanto credibilis, secundum nos, eius rei dispositionem subiunxit, cuius institutionem, simulque nominationem præmisse. Quam denique integer sensus est, In principio fecit Deus caelum & terram; terra autem erat inuisibilis & rudis, quam Deus scilicet fecit, de qua scriptura cum maxime edixerat. Nam & Autem ipsum, velut fibula conuinctiue particule, ad conexum orationi appositum est. Terra autem. Hoc enim verbo reuertitur ad eam, de qua supra dixerat, & alligat sensum. Adeo aufer hinc, Autem; & soluta compago est, vt tunc possit de alia terra dictum videri, Terra erat inuisibilis & rudis. Hactenus neruose Tertullianus. Vbi simul etiam docet, firmamentum esse ipsum coelum, quod Deus in principio fecerat, vt dicitur dub. sequent. assert. 1. in fine sequentis quæstionis verbatim allegatus. Accedit, quod Chrysostomus & Cyrillus, pro contraria sententia adducti, intelligi forte possunt de

summa, non sequentis narrationis, sed operis; siue de illo imperfecto *chaos*, seu primordiali seminario rerum omnium deinceps faciendarum.

10 Assertio II. Multo probabilius viderur, coelum & terram eodem primo die, quo lux facta est, adeoque ipso initio, seu primo instanti primi diei fuisse creata. Ita sentio cum Authoribus tertiæ sententiæ. Probatur primo ex Scriptura, quæ id satis aperte indicat. Exodi 11. vers. 20. dicitur: *Sex diebus fecit Dominus caelum & terram, & mare, & omnia, quæ in eis sunt.* Et Exodi 31. vers. 17. *Sex diebus fecit Dominus caelum & terram, & in septimo ab opere cessauit.* Similia habentur alibi. Si ergo coelum & terra sex dierum aliquo facta sunt, certe non ante primum diem, sed ipso primo die creationis facta sunt. Adducunt etiam Caietanus & Molina illa verba Genes. 2. vers. 4. *Iste sunt generationes cæli & terræ, quando creata sunt, in die, quo fecit Dominus caelum & terram.* Sed quia mox ibidem additur, *Et omne virgultum agri, antequam oriretur in terra, omnemque herbam regionis.* &c. satis constat, diem illic sumi late, pro tempore, vt quæstion. præced. dub. vii. dictum.

11 Secundo idem probatur autoritate ac testimoniis SS. Patrum; non solum iis, quæ citauimus, sed etiam pluribus aliis, dum mundi opificium vocant *Hexaëmeron*, siue *sex dierum*; vt speciatim videre est apud Basilium, Ambrosium, Gregorium Nyssenum, & alios. Quibus accedit autoritas Ecclesiæ, in officio diei dominicæ antematutinum canentis: *Primo dierum omnium; quo mundus extat conditus.* Atque in eundem sensum optime etiam intelligitur illud Concilii Lateranensis cap. *Firmiter de summa Trinitate & fid. Cathol. DEVM simul in principio temporis (adeoque primi diei) vtramque de nihilo condidisse creaturam, spirituales & corporales, Angelicam & mundanam.* &c.

12 Tertio probatur ratione. Tum quia alias Moyses in sua narratione Genesis, non satis determinasset certum initium creationis mundi. Si enim caelum & terra creata fuerunt ante primum diem, sane quia Moyses interrim ne verbo quidem insinuet, quanta duratio primum diem antecesserit, existimari posset, quantum est ex ea Moysis narratione, coelum vna cum terra, creatum fuisse, non solum aliquot centuriis seculorum ante primum diem, sed etiam ab æterno; saltem ex eorum sententia, qui existimant, non implicare contradictionem talem mundi creationem ab æterno: verbis interim illis, *In principio*, vt multi interpretantur, significantibus solum, *Ante omnia*, siue *Primum omnium*. Est autem incredibile, Moysen perfectionem & ornatum cæli & terræ tam diligenter ac definite, per sex dies, distinxisse; ipsam vero primam, ac substantialem productionem cæli & terræ nullo certo tempore defuisse. Tum quia contextus ipse Moysis Genes. 1. vers. 1. 2. 3. 4. 5. satis indicat, ea quæ ibidem facta narrantur à Deo, ad vnum & eundem diem spectare. Præsertim cum deinceps etiam sequentibus aliquot diebus plura sæpe, vno die à Deo facta esse referantur.

13 Ad primum argumentum, pro contraria sententia secunda obiectum, Respondetur, Opposi-

tam sententiam neutquam esse communem, multo minus omnium sanctorum Patrum est recentiorum, ut dixit Martinengus; quæ potius est paucorum. Licet enim plerique omnes (Augustino, & paucis quibusdam exceptis) docuerint, ante creationem lucis, celo terraque iam creatis, præcessisse tenebras super faciem abyssi, id quod nos etiam conclusionem sequenti docebimus; minime tamen sequitur, cælum & terram fuisse creata ante primum diem, cum hic ipse dies primus à tenebris, non à luce cœperit, ut dicitur ad tertium. Multo minus repugnant illi, qui docent, chaos, siue ipsum cælum ac terram, rudemue mundi substantiam fuisse primò creatam, & post sex dies perfectam & absolutam: quia hoc verum est, etiam si, ipso primo instanti primæ diei fuerit creatum cælum & terra; instans enim illud, quod antecessit sex dies, nihil admittit durationi sex dierum, ad quos se habet, sicut ad lineam punctum, sine quo manet quantitas, & extensio tota lineæ.

Ad secundum & tertium respondetur, diem primum (naturalem intelligit Moyses,) fuisse viginti quatuor horarum, nec tamen cœpisse à luce, ut quidam dicunt, sed à tenebris, quæ operiebant faciem abyssi: sicut & sequentium dierum initium sumitur, non à mane, seu oriente luce in terra creationis siue Palæstina; sed à vespere, ut Scriptura loquitur, seu ab initio noctis, ut post Magistrum in 2. distinct. 13. lit. D. declarat, & probat Molina disputatione septima, de opere sex dierum, super illa verba, factum est vespere & mane dies unus. Secundus, inquit, sensus, qui mihi omnino placet, & quem inter alios probat hoc loco Abulensis, est, quod produxerit Deus lucem primi diei, post duodecim horas à creatione mundi, & produxerit eam in puncto Arietis, comparatione Palæstina; ita ut puncto creationis illius, inceperit esse mane in Palæstina; ac si tunc oriretur Sol: eaque ratione primus dies naturalis in Palæstina fuerit viginti quatuor horarum, duodecim tenebrarum seu noctis, à puncto creationis mundi, usque ad productionem lucis; & aliarum duodecim diei artificialis, à puncto creationis illius, usque ad occasum eiusdem lucis, comparatione Palæstina. Iuxta hunc ergo sensum, nomine vespere, in prima die, intellexit Moyses tempus illud tenebrarum seu noctis, eo quod nox à vespere seu occasu Solis soleat incipere (licet nox illa non ita inceperit) & terminetur mane, seu ortu Solis: nomine verò Mane intellexit diem artificialem, ab ortu directorum radorum lucis, usque ad occasum; propterea quod dies artificialis incipiat à mane ortuue Solis, & terminetur vespere, seu occasu Solis.

Iuxta hunc secundum sensum, quem germanum esse Scripturæ arbitramur, verum est, Deum prima die creasse cælum & terram, ut Scriptura aperte sonat; Creavit namque cælum & terram & aquas, in instanti initiatio duodecim horarum noctis seu tenebrarum, quæ lucem antecesserunt, fueruntque prima pars primi diei naturalis. Ex eodem sensu est manifestum, cur in enumerando primo die, & cæteris diebus sequentibus, exordium sumpserit Moyses à vespere, dicens, factum est vespere & mane dies unus,

secundus, tertius, &c. quia si tempus noctis seu tenebrarum antecessit tempus lucis, fuitque prior pars primi diei, supputatione dierum merito inchoavit à vespere seu nocte. Consentit cum his omnibus mos Hebræorum, quo ab occasu Solis supputabant dies.

Et confirmatur hæc doctrina. Quia vespere & mane, per se sola, non constituunt integrum diem naturalem, de quo sine dubio loquitur Moyses, sed solam noctem, cum adiunctis terminis eam vtrinque concludentibus. Ergo necessario subintelligendus est dies artificialis, qui rectius per mane, quam per vespere, sicut etiam nox rectius per vespere, quam per mane significatur. Quod autem Scriptura dicit lucem vocatam fuisse diem, quasi producta primam lucem, dies cœperit, intelligendum est de die artificiali, non naturali, de quo loquitur Moyses, cum ait, factum est vespere & mane dies unus.

Atque hæc de creatione lucis, suo motu diem noctemque distinguens, sententia, multo videtur probabilior, ac Scripturæ conformior, quam illa Iunilij seu Bedæ, asserentis, primo die creatam fuisse lucem, generaliter omnia replentem, ac capite carentem, nullasque distinguens horas. Ita enim loquitur apud Lipomanum in catena Genesis capite sexto. Quia nimirum priusquam sidera fierent, non erat, quibus ordo temporum annotaretur indicis; unde meridiana hora dignoscere, antequam Sol medium conscenderet igneus orbem; non unde cætera diei noctisque signarentur horæ; donec æstra polum æquali inter se sorte nocte dieque dividerent; sunt ergo luminaria in signa temporum; non quod à conditione eorum tempora cœperint, quæ constat capisse à principio, quæ fecit DEUS cælum & terram; sed quia per oris eorum siue transitus, temporum ordo dierumque annorumque signatur. Nam totum illud triduum superius in discreto cursu sui processu transferat; nullam penitus dimensionem habens horarum; vixit quia lumine primario adhuc generaliter omnia replente, nullumque caput habente, quod nunc de sole accipit, nusquam radij ardentiores illuxerant: & nulla sub caute vel arbore, aquis remouit umbra frigeat. Ita qui sub Iunilij nomine citari solet Bedæ; ex cuius sententia explicari vix potest, qualem fuerit mane illud & vespere, primi, secundi, & tertij diei; qualis item fuerit dies & nox post lucem iam productam. Genesis capite primo versu quinto.

Ad quartum respondetur, tempus fuisse ante lucem, motumque lucis, non quod cælum statim ac creatum esset, moueri cœperit, ut quidam dixerunt; sed quia tempus est duratio siue mensura, non solum motus, sed etiam quietis opposita. Contrariorum enim eadem est ratio, ut rectè etiam Molina loco citato, & superius quæstione prima dubio quarto.

Assertio III. Cælum vnà cum terra, non fuit creatum, eodem instanti, quo creata lux fuit, sed tempore antecedente; ita ut per aliquod tempus, à prima creatione, cælum & terra luce carerent, tenebris vndiq; cooperta. Ita comunis

sententia Sanctorum Patrum, & Doctorum ferè omnium, speciatim Clementis lib. 1. Recog. Basilij Hex. hom. 3. Ambrosij lib. 1. c. 1. Chrysostomi in Genes. Hom. 3. Hieronymi epist. 83. ad Ocean. Tertulliani in carmine Genes. Marij Victorinilib. 1. in Genes. Sancti Thomæ in 2. dist. 12. Molinæ & Martinengi loco citato contra paucos superiùs citatos. Probatu apertè ex Scriptura Genes. 1. v. 2. ubi post creationem cæli & terræ dicitur, *Terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erant super faciem abyssi.* Quod ad metaphoricæ tenebras, Angeli scilicet mali cælum, aut instans solum naturæ, quo nondum cogitetur terra fuisse illuminata, referri nullo modo potest. Sunt enim verba nimis clara, & verbum illud imperfectum *Erant* etiam durationem aliquantam tenebrarum significat. Similis est locus 2. Corinth. versu sexto. *Deus, qui dixit, de tenebris lucem splendescere:* qui ad literam planè de creatione primæ lucis intelligitur: nec faciliè etiam potest ad tenebras spirituales, vel ad solam negationem luminis, creationem cæli antecedentem, referri. Licet verò contrariam sententiam erroris damnare non ausim, propter graues, qui eam sequuntur authores, superiùs citatos, non vereor tamen falsam planè & improbabilem dicere, ut pote satis apertè Scripturæ & communi Sanctorum Patrum doctrinæ repugnantem, nullo sanè firmo solidoque fundamento. Plura de hac die & luce apud Molinam disputatione 8.

DVBIVM II.

Quid cæli & terra nomine significetur; an non solum cælum Empyreum, sed etiam omne corpus celeste, omniaque elementa, adeoque totus mundus corporeus, quoad suam substantiam.

S. Thomas 1. p. q. 66. a. 1. & 3.

Quod ad primum attinet, dubium est, an omnes cæli, quoad substantiam simul, & quidem primo die creationis, ut dictum; an verò aliqui primum secundo die fuerint producti. De qua re varia rursus Doctorum sententia est. Siquidem sentiunt non pauci, primo die, seu ante primum diem, iuxta varietatem sententiarum dubio præcedente declaratam, creatum fuisse solummodò cælum Empyreum; reliquos autem cælos inferiores omnes, etiam quoad substantiam, non propriè creatos, sed ex præsupposita materia productos fuisse die secundo. Ita docent Strabus in Glossa. Hugo Victorinus in Sententijs tract. 2. cap. 1. Bonaventura in 2. dist. 12. Lyranus in Postilla, Tolstus in Genes. cap. 1. Catharinus ibidem: qui omnes disertè nomen cæli Empyreï exprimunt. Idem sentiunt Origenes in Genes. Homil. 1. Diodorus Tarsensis in Glossa ordinaria, Iunilius in Hexæmeron, Theophilus Antiochenus lib. 2. ad Autolyicum, Hilarius enarratione in Psalmum 135. Procopius in Gen. Anselmus l. 1. de

immagine mundi cap. 28. & ferè Philo de mundi opificio; licet nomen Empyreï cæli non expriment, sed duntaxat de supremo cælo, quod sedem esse beatorum significant, loquantur. Idem ex instituto propugnat Molina de opere sex dierum disp. 2. & 3. & Delrius in Genes. v. 1. fauetque nonnihil Ascenius Martinengus in sua Glossa. Sed & Aureolus in 2. d. 14. q. 2. a. 2. concedit quidem, cælum Empyreï, ut & primū mobile, siue cælum nonum & crystallinum, vnā cum quatuor elementis producta fuisse, in principio, primo die, seu ut ipse putat, ante primum diem; attamen firmamentum, seu cælum sydereum productum fuisse docet primum die secundo.

Fundamentum potissimum sumitur ex Scriptura Genes. 1. versu 6. & 8. *Dixit quoque Deus, fiat firmamentum in medio aquarum, & dividat aquas ab aquis. Et fecit Deus firmamentum, divisitque aquas, quæ erant sub firmamento ab his, quæ erant super firmamentum. Et factum est vespere & mane dies secundus.* Cum igitur hoc loco expressè firmamentum appelletur *cælum*, idque secundo primum die, non creatum, sed factum dicatur, uti & cetera, quæ ex subiecta materia facta postmodum narrantur, perspicuè colligi videtur, cælum non omne quidem, sed aliquod tamen secundo primum die, etiam quoad substantiam, factum fuisse: quod utique non de supremo ac præstantissimo cælo iam antea primo die creato, sed de toto systemate celesti inferiori, saltè sydereo accipiendum est. Quod si cælum eo die factum non est, vix apparet, quid secundo die à Deo factum fuerit. Nihilominus alij plures contrariū sentiunt, ut dicitur.

Similis controversia est de duobus elementis, nimirum aère & igne; an simul cum terra & aqua ex nihilo primo statim die fuerint creata.

Assertio I. Non solum Empyreum, sed etiam sydereum cælum, atque adeò corpus omne celeste, quoad substantiam, productum fuit primo die. Ita expressè docent Tertullianus lib. contra Hermog. cap. 26. relatus dub. præcedenti, assert. 1. item Basilios homil. 1. & 2. Hexæm. Ambrosius lib. 1. c. 6. & lib. 2. cap. 4. Damascenus lib. 2. Fid. orth. c. 5. 6. & 10. Innocentius III. commentar. in 5. Psalmum pœnitentialem, S. Thomas in 2. d. 13. & 1. p. q. 68. ad primum, expositione vltima, & in Postilla Genes. (si tamen eius hoc opus) cap. 1. Dionysius Carthusianus in 2. d. 13. q. 1. Lyranus in Postilla expositione 1. Caiet. in Genes. c. 1. Steuchus in Cosmopœcia, Vielminus lectione 3. in Genes. Pererius in Genes. lib. 1. in illa verba *cælum & terram*, Gregorius de Valentia 1. p. d. 5. q. 2. punct. 1. Optimè & apertissimè ex antiquioribus Gregorius Nyssenus in Hexæm. *Posteaquam igitur, inquit, quæ cernuntur aquæ, ab illis quæ intelliguntur, secreta sunt, mediūque inter duplicem aquarum naturam confinium interiectum est cælum, quod simul cum terra, atque omnibus ijs, quæ ad mundi constitutionem collata sunt, in principio factum esse dicitur; nunc autem perfectum & nominatum, in demonstratione firmamenti ignis ambitu definiti ostenditur, &c.* Nec refert, quod Basilios homil. 3. Hexæm. & Ambrosius libro 1. capite 6. firmamentum secundo die creatum, à cælo in principio creato, & ab utroque cælum tertium, in quod raptus est S. Paulus, distinguunt. Intelligunt enim distinguui non substantialiter adæquatè: sed vel